

Voor al onze voormalige, huidige én toekomstige leden.

© 2018 De Correspondent

Eerste druk september 2018

Tweede druk augustus 2019

Ontwerp omslag en binnenwerk: Leon Postma

Art direction: Harald Dunnink

Illustraties auteurs: Cléa Dieudonné en Hilde Atalanta

Infographics: Leon de Korte en Leon Postma

Redactie: Maurits Martijn, Rosan Smits en Sterre Sprengers

Eindredactie: Andreas Jonkers en Johannes Visser

Correctie: Annelieke Tillema

Vormgeving: Pre Press Media Groep

Productiebegeleiding: Tim Beijer

ISBN 9789082821666

NUR 320

www.decorrespondent.nl

Voor verhalen in dit boek ontvingen correspondenten beurzen van het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten, het Nederlands Letterenfonds, het Postcode Loterij Fonds voor Journalisten beheerd door Free Press Unlimited en Stichting Dioraphte.

dioraphte

FONDS Bijzondere
JOURNALISTIEKE PROJECTEN

FREE
PRESS
UNLIMITED

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

*de
Correspondent*

**DIT
WAS
HET
NIEUWS
NIET**

Inhoud

Voorwoord

Dit was het nieuws niet 9
Rob Wijnberg

Dilemma's van deze tijd

Het failliet van de Nederlandse sociaaldemocratie 19
en wat we eraan kunnen doen
Jesse Frederik

Wat het verhaal van 'De Bossche Berlusconi' 37
over populisme vertelt
Vera Mulder

Deze sportapp legt het ware privacyprobleem bloot 54
Maurits Martijn & Dimitri Tokmetzis

Zo raken we de kern van onze democratie kwijt 65
én zo vormen we een tegenmacht
Marc Chavannes

In dit park nemen mensen de verantwoordelijkheid 77
die de overheid laat liggen
Tomas Vanheste

Ontwikkelingen op de achtergrond

Hoe cijfers het werk van leraren , agenten en artsen
onmogelijk maken 92
Sanne Blauw & Jesse Frederik

De kwallen komen , houd je vast voor kwalmageddon 101
Tamar Stelling

Hoe de mens een batterij werd en de economie
ons tot opladen dwingt 111
Lynn Berger

We reizen steeds sneller , maar komen geen seconde
eerder thuis 119
Thalia Verkade

Mensen die een podium verdienen

Deze vluchtelingen laten je heel anders naar
Nederland kijken 131
Dick Wittenberg

De ware voetbalrevolutie begint bij deze
technisch directeur 139
Michiel de Hoog

Deze mensen verslaan de grootste humanitaire
crisis ter wereld 149
Lennart Hofman

Zo voelt het om met dementie in een
verzorgingshuis te leven 165
Heiba Targhi Bakkali

Ideeën die de wereld kunnen veranderen

Hoe waarheid een product werd 175
Rob Wijnberg

Maak kennis met de grootste uitvinder van onze tijd 191
Rutger Bregman

Niet spullen , maar ervaringen bepalen ons leven nu 203
Nina Polak

Onze wereld is een kerk geworden waarin anders-
zijn verboden is 213
Arjen van Veelen

Oplossingen die hoop geven

Dit is dé oplossing voor failliete ontwikkelingshulp 227
Maite Vermeulen

Zo kunnen we de burn-outepidemie tegengaan 237
Bregje Hofstede

Hoe onzichtbare helden klimaatverandering tegen
kunnen gaan 249
Jelmer Mommers

Zo kan het onderwijs kinderen ethische vragen leren stellen 259
Johannes Visser

Nawoord

Voorbij de landsgrenzen 269
Ernst-Jan Pfauth

Verantwoording en dankwoord 276

Bronnen 278

Rob Wijnberg
Oprichter van De Correspondent

Al sinds ik in de journalistiek kwam werken, nu zeventien jaar geleden, ben ik gefascineerd door de vraag: Wat is nieuws? En hoe beïnvloedt het ons wereldbeeld en onze maatschappij? Mijn missie is om nieuws te herdefiniëren: van iets wat vooral de aandacht trekt naar iets wat ons dieper inzicht geeft in hoe de wereld werkt.

Voorwoord

Dit was het nieuws niet

Vergeet nepnieuws. Echt nieuws is minstens zo misleidend.

Dat is, realiseer ik mij, een boude stelling. De afgelopen jaren is er veel ophef geweest over nepnieuws. Deze vorm van leugenachtige propaganda verpakt als nieuws heeft onze sociale media overspoeld en zo Donald Trump aan de macht geholpen, brexit veroorzaakt en vreemdelingenhaat versterkt, zo luidt een breedgedragen theorie. Parlementaire verhooren, leugens detecterende algoritmes en Europese werkgroepen zijn in stelling gebracht om nepnieuws tegen te gaan. En inderdaad, de schaal waarop en snelheid waarmee deze vorm van misinformatie zich tegenwoordig verspreidt, is met recht een probleem te noemen.

Toch durf ik de stelling aan dat *echt* nieuws, de stroom aan berichten die wij dagelijks massaal consumeren, een minstens zo groot probleem vormt.

Dat besef begon bij mij te dagen toen ik in 2006 op een krantenredactie kwam werken. Ik studeerde destijds filosofie en kreeg tegelijkertijd een baan op de binnenlandredactie van *nrc.next*, de toen net gelanceerde ochtendkrant van *NRC Handelsblad*. Onmiddellijk begon mij het contrast op te vallen tussen mijn studie en mijn werk.

Filosofie, leerde ik in de collegebanken, stelt de meest tijdloze vragen die je kunt bedenken. Al duizenden jaren zoekt de filosofische mens antwoord op vragen als: Wat is waarheid?, Wat is schoonheid?, Wat is rechtvaardigheid?

Journalistiek daarentegen stelt juist vragen die extreem tijdelijk

zijn. Wat vandaag groot nieuws is, is morgen vaak alweer vergeten. Niet voor niets heet de grootste nieuwssite van Nederland *NU.nl*: nieuws gaat over dit moment – en vaak niet verder. De omloopsnelheid van nieuws is met de komst van het internet alleen maar toegenomen. Niet zelden is het nieuws van dit moment na een paar uur alweer ingehaald of achterhaald.

Filosofie komt te voet, nieuws gaat te paard.

Het moet dat contrast tussen mijn studie en werk zijn geweest dat bij mij de verwondering aanwakkerde: wat is nieuws eigenlijk?

Op die vraag is moeilijk een eenduidig antwoord te geven. ‘Nieuws’, zei mijn chef bij *nrc.next* vaak, ‘is datgene wat je naar je buuren doet rennen om het door te vertellen.’ ‘Nieuws’, zeiden collega’s, ‘is wat je nog niet wist.’ Of nog algemener: ‘Nieuws vertelt je wat er gebeurt in de wereld.’ Althans, zo luidt de belofte.

Hoewel nieuws dus van alles kan zijn, kwam ik er gaandeweg achter dat er wel degelijk – vaak onuitgesproken – criteria zijn waarop journalisten baseren of iets nieuws is of niet. Zo kwam ik langzaam maar zeker tot een eigen definitie. Nieuws bestaat uit *sensationele, uitzonderlijke, negatieve, recente gebeurtenissen*. En in die vijf woorden zit ook het grote probleem met nieuws besloten.

Om met het sensationele te beginnen: nieuws is meestal datgene wat zodanig opvalt dat het opgemerkt kan worden. Nieuws draait vaak om het meest zichtbare, explosieve zelfs. Daarom, zegt antropoloog en journalist Joris Luyendijk, zijn aanslagen vaak wel nieuws, maar is de bezetting van een land dat meestal niet. Aanslagen zijn namelijk heel zichtbaar, bezetting is dat veel minder. Anders gezegd: een ontplofte bus kun je gemakkelijk filmen, onderdrukking van alledaagse vrijheden niet.

In het verlengde hiervan draait nieuws meestal om het hoogst uitzonderlijke. Dagelijks gaan bijna tien miljoen Nederlanders probleemloos naar hun werk. Maar pas als er een auto van de weg

raakt of een trein ontspoord, is het nieuws. Dat is namelijk onge-
woon. Om die reden zien we grote ontwikkelingen pas als er iets
uitzonderlijks gebeurt. De financiële crisis van 2008 werd pas
nieuws toen een grote Amerikaanse zakenbank omviel – dat is im-
mers hoogst uitzonderlijk. Maar de aanloop naar dit faillissement
– banken die iedere dag, beetje bij beetje, risico op risico stapelden
– bleef van de nieuwsradar.

Ook is nieuws, bijna zonder uitzondering, negatief. *If it bleeds, it
leads* ('Als het bloedt, komt het op de voorpagina') is een veelgebruikte
uitspraak in de journalistiek. Of: goed nieuws is geen nieuws. Wie
regelmatig het nieuws volgt, denkt dus al gauw dat de wereld steeds
onveiliger wordt – ook al is het tegendeel waar. Bovendien geeft
nieuws constant het gevoel dat mensen niet te vertrouwen zijn: ze
frauderen, zijn corrupt, beroven elkaar of blazen zichzelf op. De wer-
kelijkheid is dat de overgrote meerderheid van de mensen goeddoet
en goed wil doen.

Daarnaast is nieuws geobsedeerd door het recente. Voor bijna al
het nieuws geldt: het moet *zojuist* hebben plaatsgevonden. Iets wat
een week, een maand of een jaar geleden is gebeurd, is meestal geen
nieuws meer. Maar het meest recente is niet per definitie het meest
invloedrijke. Alles in de wereld heeft een geschiedenis. En die ge-
schiedenis bepaalt voor een flink deel waarom iets gebeurt. Omdat
nieuws zijn blik meestal richt op *vandaag*, maakt het ons blind voor
de langere termijn, zowel van het verleden als van de toekomst. Zo
blijven de grootste veranderingen in de samenleving buiten beeld:
de financialisering van onze economie, de verwetenschappelijking
van ons wereldbeeld, de digitalisering van onze informatie – geen
van deze zaken heeft ooit letterlijk op een voorpagina gestaan.

En dat komt, tot slot, omdat nieuws hoofdzakelijk draait om ge-
beurtenissen. Nieuws moet, in journalistiek jargon, een 'haakje' heb-
ben – een aanleiding om het nu, en niet later, te melden. Dat klinkt
logisch, maar het betekent dat ontwikkelingen vaak het journaal niet

halen. Ontwikkelingen zijn namelijk geen ‘momenten’, ze schrijden voort. Het journaal eindigt daarom altijd met het *weer*, maar nooit met het *klimaat*. Want je kunt niet zeggen: ‘Vandaag is het klimaat veranderd.’ Terwijl dat wel zo is.

Het haakjesdenken is overigens ook waarom veel nieuws bestaat uit zogenoemde agendajournalistiek: steeds weer terugkerende, vaak geplande gebeurtenissen die als aanleiding gelden om iets tot nieuws te verheffen. Denk aan: persconferenties, evenementen, kwartaalcijfers, rapporten, herdenkingen en jubilea. Heel veel nieuws kun je daardoor al van tevoren uittekenen, en is in die zin helemaal niet ‘nieuw’.

Alles bij elkaar opgeteld lost nieuws zijn belangrijkste belofte – dat het je laat zien wat er gebeurt in de wereld – juist *niet* in. Wie het nieuws volgt, weet vooral wat er meestal niet gebeurt. Anders dan nepnieuws, dat simpelweg onwaar is, misleidt echt nieuws ons dus op een fundamenteelere manier. Het geeft een verkeerd beeld van waarschijnlijkheid, historie, vooruitgang, ontwikkeling en relevantie.

Daardoor denk je al snel dat de meeste terroristen moslim zijn, terwijl dat niet zo is. Dat het alleen maar slechter gaat met de wereld, terwijl dat niet zo is. Dat aanslagen een groter gevaar vormen voor ons welzijn dan suiker, terwijl dat niet zo is. Dat de financiële crisis in 2008 begon, terwijl dat niet zo is.

Zoals de gevleugelde uitdrukking luidt: ‘Wie de krant niet leest is ongeïnformeerd; wie de krant wel leest, is verkeerd geïnformeerd.’

Het effect van onze nieuwsconsumptie is dat het ons bang maakt voor andere mensen, sceptisch over onze toekomst en cynisch over onze eigen invloed hierop. Nieuws bekrachtigt onze hardnekkigste vooroordelen en grootste angsten. Het maakt pessimistisch en wantrouwend. Nieuws, kortom, is niet goed voor ons – als individuen en als samenleving. ‘Wat suiker is voor het lichaam’, schreef de Zwitserse schrijver Rolf Dobelli eens, ‘is nieuws voor de geest.’

Om hier iets aan te doen, heb ik in 2013 *De Correspondent* opgericht: een advertentievrij, door leden gefinancierd journalistiek platform. Onze slogan, ‘een dagelijks medicijn tegen de waan van de dag’, vat onze missie samen: we proberen een soort ‘tegengif’ tegen de ergste bijwerkingen van nieuws te zijn.

Centraal in deze missie staat een andere definitie van nieuws. In plaats van alleen te kijken naar wat vandaag gebeurt, richten we ons op *De Correspondent* juist op wat *elke dag* gebeurt.

Daardoor ga je anders kijken naar de wereld. En ga je andere vragen stellen. Bijvoorbeeld: hoe kan het dat bijna niemand het een-na-grootste Nederlandse bedrijf kent? Het antwoord: dit bedrijf, een olie- en gastransporteur genaamd Vitol, is niet beursgenoteerd en heeft dus geen dagelijkse beurskoersen om nieuws aan ‘op te hangen’.

Tegelijkertijd is het wel extreem invloedrijk. Als Vitol besluit zijn schepen niet aan te laten meren, heeft dat direct effect op de olieprijsen – en daarmee op bijna alles wat we consumeren. Toch was er voor onze publicatie nog *nooit* een Kamervraag gesteld over deze multinational met meer dan tweehonderd miljard euro omzet per jaar.¹ Want: driekwart van alle Kamervragen wordt gebaseerd op nieuwsberichten.² En over Vitol zijn nauwelijks nieuwsberichten te vinden.

Dit boek bevat 21 verhalen die geen nieuws, maar wel *nieuwswaardig* zijn. Ze zijn ontstaan op *De Correspondent* en geschreven door correspondenten met een gemeenschappelijke missie: het sensationele vervangen door het fundamentele en het recente vervangen door het relevante.

Deze verhalen hadden niet kunnen ontstaan zonder de hulp van onze inmiddels meer dan 60.000 leden. In de eerste plaats, omdat zij betalen voor onze journalistiek. Daardoor kunnen we *De Correspondent* volledig advertentievrij houden. Niet alleen is dat prettig voor het oog – geen schreeuwende banners op je scherm –, het is ook een belangrijke voorwaarde voor het soort journalistiek dat wij beogen te maken.

Want de sensatiezucht en hypegevoeligheid van ons dagelijkse nieuws worden voor een flink deel veroorzaakt door het achterliggende bedrijfsmodel. Sinds de negentiende eeuw wordt nieuws namelijk voor een aanzienlijk deel gefinancierd door adverteerders. Dat betekent: niet zozeer het nieuws zelf, maar de *aandacht van het publiek* is het product dat wordt verkocht.

Zodoende zoeken nieuwsmedia dus voortdurend naar datgene wat de meeste aandacht trekt. In deze zogenoemde ‘aandachtseconomie’ zijn de chocoladeletters op de voorpagina ontstaan en vulden onze sociale media zich met ‘clickbait’. Op *De Correspondent* zijn deze prikkels minder aanwezig, omdat wij geen adverteerders, maar alleen de lezers zelf als klant hebben.

Daarnaast spelen onze leden een cruciale rol in het ontdekken en uitpluizen van de alledaagse structuren waar onze journalistiek om draait. Bij *De Correspondent* geloven we namelijk dat honderd leden per definitie meer weten dan één journalist. Op ons platform delen deze alledaagse experts hun kennis en ervaringen met onze correspondenten.

Zo helpen honderden leraren, leerlingen en schooldirecteuren onze correspondent Onderwijs te begrijpen wat er op onze scholen gebeurt, zoals ook honderden dokters, postbodes en machinisten onze correspondent Marktwerving inzicht verschaffen in wat er speelt in onze publieke diensten. We vragen ze: ‘Wat maak jij dagelijks mee op je werk of in je leven wat zelden in het nieuws is, maar wat eigenlijk op een voorpagina zou moeten staan?’ De antwoorden zijn vaak het begin van ontdekkingen die we alleen nooit hadden kunnen doen.

Uiteindelijk is deze vorm van journalistiek, waarbij journalisten niet alleen maar zenden en lezers niet alleen maar consumeren, geworteld in een onderliggende opvatting: dat we door kennis en ervaringen met elkaar te delen de wereld iets beter kunnen achterlaten dan

we haar gevonden hebben. Anders gezegd: *De Correspondent* is gebaseerd op een geloof in vooruitgang.

Dat geloof is geen ongefundeerde hoop; het is zelfs geen politieke opvatting. Geloven in vooruitgang is een rationele, feitelijke constatering. Want de geschiedenis van de mens is een geschiedenis van vooruitgang.

Ga maar na. Geen enkele chimpansee is ooit naar de maan geweest. Geen enkele chimpansee draagt alles wat hij weet in zijn broekzak. Geen enkele chimpansee heeft ooit in een rechtbank gestaan. Terwijl: de chimpansee en de mens hebben wél een gemeenschappelijke voorouder.

De reden dat wij geëvolueerd zijn van nootjeskrakende apen tot raketvliegende mensen is even simpel als ingenieus. Er is geen diersoort op aarde die zo goed is in het delen van kennis als de mens.

Geen enkel individueel mens weet hoe hij een iPhone, een raket of een rechtssysteem moet maken, omdat dat allemaal producten zijn van gedeelde kennis. Dit simpele principe van delen wat we weten, stelde ons in staat steeds een stapje verder te specialiseren in waar we het beste in zijn. Samen gingen we vooruit.

Maar gek genoeg geloven steeds minder mensen in het bestaan van deze vooruitgang.³ Voor het eerst sinds de negentiende eeuw, toen het geloof in vooruitgang gemeengoed werd, gelooft een meerderheid van de bevolking in 25 verschillende landen dat de wereld de verkeerde kant opgaat. Steeds wijdverbreider is ook het idee dat het leven van onze kinderen en kleinkinderen slechter zal zijn dan dat van onszelf.

En een van de grootste boosdoeners van dit tanende geloof in vooruitgang is het dagelijkse nieuws dat wij consumeren. Want nieuws verspreidt vooral verontwaardiging en pessimisme, geen kennis en vertrouwen. Zodoende maakt het ons ongeïnformeerder over de wereld en sceptischer over ons vermogen die wereld te veranderen.

De verhalen in dit boek zijn verenigd door het geloof dat het ook anders kan. Dat het lot van de mens het meest gebaat is bij het delen van kennis en ervaringen in plaats van verontwaardiging en angst. Samen kunnen we de wereld begrijpen. En een wereld die je kunt begrijpen, kun je ook veranderen. Samen kunnen we nog steeds vooruit.

Dat is pas echt nieuws.

Dilemma's van deze tijd

Jesse Frederik
Vera Mulder
Maurits Martijn
Dimitri Tokmetzis
Marc Chavannes
Tomas Vanheste

Jesse Frederik
Correspondent Economie

Als zelfopgeleid econoom weet ik: de economie is een oneindige bron van onrecht. Nergens zie je dat zozeer als in de Nederlandse schuldenindustrie. Mijn missie is om het schuldensysteem, van incassobureau tot hulpverlener, bloot te leggen en te doorgronden. Want als we het systeem kunnen doorgronden, kunnen we het ook verbeteren.

Het failliet van de Nederlandse sociaaldemocratie en wat we eraan kunnen doen

Op een landtong in Amsterdam-Oost had de gemeente een dun straatje met betonnen woningen neergezet. Het uitzicht: links een slachterij, rechts het lozingskanaal waar de Amsterdamse rans de Zuiderzee in stroomde. Maar goed, het uitzicht – hier woonden mensen met negenennegentig problemen, en daar was het uitzicht er niet één van.

Het was 1926. De sociaaldemocratische wethouder Floor Wibaut ruimde de krotten om er door heel Amsterdam duizenden woningen voor in de plaats te bouwen. Werkende mensen kregen opeens toegang tot prachtige woningen van de Amsterdamse school.

Eigenlijk was het een beetje overdreven, zoveel pracht en praal, vond men stiekem ook op het gemeentehuis. Maar ach.

Toch werd niet iedereen meegenomen in de verheffing. Voor ‘gezinnen die door hun levenswijze ongeschikt blijken’ had Wibaut een alternatief. Deze zogenoemde ‘ontoelaatbaren’ moesten heropgevoed worden in het Zeeburgerdorp, die landtong in Amsterdam-Oost.

Daar hield een woningopzichter alles in de gaten. De vrouwen moesten hun huis schoonhouden en regelmatig het beddengoed wassen. De mannen moesten aan het werk en van de drank, de kinderen moesten netjes praten en braaf hun huiswerk doen. Als bewoners zich misdroegen, kregen ze een aantekening in het grote boek van de opzichter.

Zoals op elke plek waar de armoede zo diep is, stikte het in Zeeburgerdorp van de geesteszieken, van de verwarden tot de

afgestompten. Arie Querido, later Eerste Kamerlid voor de PvdA, werkte er als psychiater. Hij introduceerde de sociale psychiatrie in Nederland met zijn studie naar de bewoners van Zeeburgerdorp.⁴

Hier waren de mensen ronduit achterlijk, constateerde hij. ‘Dit openbaart zich in een volslagen gebrek aan interesse buiten den engsten belangenkring; in een onvermogen om ook maar korten tijd vooruit te denken; [...] in zorgeloosheid en gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel; in zelfingenomenheid, licht geraakte eigenwijsheid, in het slaafs volgen van een ingeslepen sleur.’

De oplossingen voor deze ‘onmaatschappelijken’? Die moesten vooral gezocht worden in meer controle en dwang. ‘Wil men eenig resultaat boeken’, zei Querido op een congres van psychiaters in 1937, ‘dan zal men moeten beginnen het zieke gezin te isoleeren.’⁵ Het liefst ergens in de bossen – dan zouden de mannen leren zagen en de vrouwen leren naaien. Arbeidstherapie, noemde hij dat.

Querido voorzag wel één moeilijkheid: niemand zou hier vrijwillig aan meewerken. En dus moest er een wettelijke regeling komen om deze ‘asocialen en onvolwaardigen’ onder toezicht te stellen.

Die regeling kwam er nooit. Goddank, vond hij zelf later ook. ‘Onze plannen van toen deugden absoluut niet’, zei Querido aan het eind van zijn leven. De heropvoedingsdorpen – er waren er vele in Nederland – werden uiteindelijk gesloten en vergeten.

Querido was niet de enige die ontevreden was. Zeeburgerdorp had de gemeente veel geld gekost, met nauwelijks resultaat. De bewoners waren getekend door de vernedering. De opzichters schaamden zich. ‘Eigenlijk mankeerde er maar één ding aan die mensen’, herinnerde een van hen zich jaren later. ‘Ze waren aan de verkeerde kant van de maatschappij geboren.’

Als we nu terugkijken op deze zwarte geschiedenis, dan is het schrijnend om te zien hoe blind de sociaaldemocraten waren. Kwade